

ФІНАНСИ, ГРОШОВИЙ ОБІГ, КРЕДИТ

УДК 336.143.2

ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА У КРАЇНАХ З РОЗВИНУТОЮ ТА ТРАНСФОРМАЦІЙНОЮ ЕКОНОМІКОЮ

Гатаулліна Е.І.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні питання формування та реалізації державної фінансової політики як інструменту впливу на соціально-економічний розвиток країни.

Метою дослідження є узагальнення та систематизація досвіду реалізації фінансової політики в країнах з розвинутою та трансформаційною економікою.

Методи дослідження. У роботі застосовано сукупність наукових методів і підходів, у тому числі системний, структурний, порівняльний, факторний, що дозволило реалізувати концептуальну єдність дослідження.

Результати роботи. Систематизовано заходи бюджетної та грошово-кредитної політики, які реалізуються на сучасному етапі розвитку в країнах із розвинутою та трансформаційною економікою. Визначено особливості реалізації бюджетно-податкової політики країн Європейського Союзу в умовах рецесії та подальшого відновлення економіки. Узагальнено механізми нетрадиційного грошово-кредитного регулювання економіки.

Галузь застосування результатів роботи. Фінансова політика держави та інструменти її реалізації.

Висновки. Визначено, що пріоритетними заходами державної фінансової політики, які реалізуються у країнах з розвинутою та трансформаційною економікою у сфері бюджету є підвищення фіскальної ефективності податкової системи, удосконалення системи управління державними фінансами, підвищення дієвості механізму середньострокового бюджетного планування та прогнозування, зниження показників структурного дефіциту бюджету та державного боргу, оптимізація видаткової частини бюджету. В сфері грошово-кредитної політики реалізуються системні заходи щодо підвищення рівня поточної ліквідності банківської системи за рахунок істотного зниження ставок рефінансування і значного збільшення лімітів рефінансування комерційних банків; викуп у фінансових інститутів проблемних активів з низькою поточною ліквідністю для поліпшення стану їх балансів і розширення можливостей кредитування економіки; здійснення державних інвестицій в капітал системних фінансових інститутів з метою запобігання їх банкрутству і забезпечення можливостей для нормального функціонування; надання державної гарантійно-страхової підтримки операцій фінансових інститутів з метою подолання кризи довіри та активізації ринків капіталу.

Ключові слова: фінансове регулювання, фінансова система, фінансова політика, бюджет, бюджетне регулювання, грошово-кредитне регулювання, економічний розвиток.

ГОСУДАРСТВЕННАЯ ФИНАНСОВАЯ ПОЛИТИКА В СТРАНАХ С РАЗВИТОЙ И ТРАНСФОРМАЦИОННОЙ ЭКОНОМИКОЙ

Гатауллина Е.И.

Предметом исследования есть теоретические и практические вопросы формирования и реализации государственной финансовой политики как инструмента влияния на социально-экономическое развитие страны.

Целью исследования является обобщение и систематизация опыта реализации финансовой политики в странах с развитой и трансформационной экономикой.

Методы исследования. В работе применена совокупность научных методов и подходов, в том числе системный, структурный, сравнительный, факторный, что позволило реализовать концептуальное единство исследования.

Результаты работы. Систематизированы меры бюджетной и денежно-кредитной политики, которые реализуются на современном этапе развития в странах с развитой и трансформационной экономикой. Определены особенности реализации бюджетно-налоговой политики стран Европейского Союза в условиях рецессии и дальнейшего восстановления экономики. Сделано обобщение механизма нетрадиционного денежно-кредитного регулирования экономики.

Область применения результатов работы. Финансовая политика государства и инструменты ее реализации.

Выводы. Определено, что приоритетными мерами государственной финансовой политики, реализуемых в странах с развитой на трансформационной экономикой в сфере бюджетного регулирования есть: повышение фискальной эффективности налоговой системы, совершенствование системы управления государственными финансами, повышение эффективности механизма среднесрочного бюджетного планирования и прогнозирования, снижение значений структурного дефицита бюджета и государственного долга, оптимизация расходной части бюджета. В сфере денежно-кредитной политики реализуются системные меры по повышению уровня текущей ликвидности банковской системы за счет существенного снижения ставок рефинансирования и значительного увеличения лимитов рефинансирования коммерческих банков; выкуп у финансовых институтов проблемных активов с низкой текущей ликвидностью для улучшения состояния их балансов и расширение возможностей кредитования экономики; осуществление государственных инвестиций в капитал системных финансовых институтов с целью предотвращения их банкротства и обеспечения возможностей для нормального функционирования; предоставления государственной гарантийно-страховой поддержки операций финансовых институтов с целью преодоления кризиса доверия и активизации рынков капитала.

Ключевые слова: финансовое регулирование, финансовая система, финансовая политика, бюджет, бюджетное регулирование, денежно-кредитное регулирование, экономическое развитие.

FINANCIAL POLICY IN ADVANCED AND TRANSITIONAL ECONOMIES

Gataullina E.I.

The research subject contains the set of questions in the area of formation and realization of public financial policy as a factor for providing social and economic development.

The article purpose is to generalize and systemize the experience of formation financial policy in advanced and transitional economies.

The research methodology. In the investigation author used the set of scientific methods, such as structural, systematic, comparable and factor analysis method.

Results. Measures of budgetary and monetary policy, which are realized in advanced and transitional economies, are systematized. Features of implementation of fiscal policy in European Union in the recession and the period of further economic recovery are defined. Author also investigated the mechanism of non-traditional monetary regulation.

Scope of results. State financial policy and instruments of policy implementation.

Conclusion. Article focuses on question of defining the priority directions public financial policy in advanced and transitional economies. The main of these are: increasing the efficiency of tax system, raising the quality of public finance management, improving the mechanism of budget planning and forecasting, decreasing the level of structural budget deficit, optimizing the structure of budget spending. In the area of monetary regulation determined the basic measures, that using in the advanced economies. In order to regain trust to domestic financial market advanced countries provides the inclusive measures, which contains reducing the official discount rate, providing recapitalization of particular financial institutions and organizations, increasing level of public investment into financial sector of economy, providing the efficient policy in the sphere of insurance financial risks.

Keywords: financial regulation, financial system, financial policy, budget, budgetary regulation, monetary regulation, economic growth.

Постановка проблеми. Подальше удосконалення фінансової політики держави має здійснюватись з урахуванням макроекономічної динаміки, процесів інституційного розвитку. З метою систематизації заходів фінансової політики в умовах рецесії та наступного етапу стабілізаційного відновлення, важливим є аналіз основних заходів фінансової політики, які реалізуються у зарубіжних країнах. Економічна рецесія внесла суттєві корективи у розробку фінансової політики, зумовила зміну підходів щодо ролі державного фінансового регулювання у забезпеченні умов для макроекономічної стабілізації а згодом і відновлення стійкого економічного зростання, стимулювання зайнятості. З метою посилення рівня результативності заходів фінансового регулювання необхідним є проведення структурних реформ економіки, соціальної сфери, зміцнення ринкових інститутів. Першочергове значення має активізація процесів залучення інвестицій для розвитку та модернізації інфраструктури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вагомих наукових досліджень зарубіжних вчених у сфері методологічного забезпечення системи формування фінансової політики держави можна назвати праці: Р. Барро, Дж. М. Кейнса, П. Кругмана, О. Кудріна, А. Лаффера, Дж. Сакса, Т. Сарджента, Дж. Стігліца, С. Фішера, М. Фрідмана.

Питанням розвитку інструментів, важелів, механізмів фінансової політики присвячені праці вітчизняних вчених: А. Даниленка, І. Запатріної, В. Лагутіна, Л. Лисяк, І. Лук'яненко, І. Луніної, В. Міщенко, А. Соколовської, В. Федосова, І. Чугунова, та інших.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні питання формування та реалізації державної фінансової політики як інструменту впливу на соціально-економічний розвиток країни.

Метою статті є узагальнення та систематизація досвіду реалізації фінансової політики в країнах з розвинутою та трансформаційною економікою.

Методи дослідження. У роботі застосовано сукупність наукових методів і підходів, у тому числі системний, структурний, порівняльний, факторний методи, що дозволило реалізувати концептуальну єдність дослідження.

Результати дослідження. Проведений аналіз засвідчив суттєву диференціацію темпів економічного зростання у приведених країнах, що обумовлено низкою причин, серед яких виділено наступні: експортний потенціал та кон'юнктура цін на товарні групи експорту, питома вага внутрішнього ринку в забезпеченні економічного зростання, інституційна спроможність економіки, своєчасність та адаптивність фінансової політики держави, рівень довіри економічних агентів

ФІНАНСИ, ГРОШОВИЙ ОБІГ, КРЕДИТ

до державної політики, технологічна складність економіки, її структура. Загалом, світова економіка за період 2008-2014 років у середньому зростала на 3,2 відсотка щорічно. В розрізі країн з трансформаційною економікою, за наведеним періодом, найвищі темпи економічного зростання зафіксовано у таких країнах як Китай – 8,8 відсотка, Індія – 6,9 відсотка, Казахстан – 4,9 відсотка. В розвинутих країнах, темпи економічного зростання були суттєво нижчими: у США – 1,1 відсотка, Німеччина – 0,7 відсотка, Великобританія – 0,6 відсотка, Японія – 0,1 відсотка або ж взагалі мали від'ємні значення: в Данії – 0,5 відсотка, Іспанії – 0,7 відсотка, Італії – 1,3 відсотка, Греції – 4,1 відсотка.

Характерною особливістю є відсутність сталої динаміки економічного розвитку в більшості країн як розвинутою та трансформаційною економікою після рецесії, лише у США та Великобританії спостерігаються процеси стійкої стабілізації. Значні коливання темпів росту валового внутрішнього продукту, залежність від світової економічної кон'юнктури зумовлюють потребу посилення частки ендегенної складової у забезпечення економічного розвитку, підвищення ефективності фінансового регулювання економіки. Необхідним є забезпечення системної політики щодо формування та управління грошовими ресурсами в економіці, яка має ґрунтуватись на внутрішніх джерелах і механізмах створення ресурсів, що особливо важливо в умовах глобальної нестабільності.

Слід зауважити, що перші наслідки глобальної економічної рецесії позначились на стані формування доходів бюджету в країнах з розвинутою економікою, в тому числі країнах-членах Європейського Союзу в 2008 році, однак найбільша динаміка падіння була зафіксована у 2009 році. Зниження показників податкових надходжень до бюджету стало відчутним з III кварталу 2008 року, найбільш чутливими стали прями податки. З метою стимулювання ділової активності на початковому етапі рецесії стало активно використовувався механізм податкового регулювання – запровадження податкових пільг щодо зниження податків на працю та меншою мірою на капітал та споживання. Результатом зазначених трансформацій стало досягнення мінімального значення показника перерозподілу валового внутрішнього продукту через податкову систему у 2010 році за останні 20 років. У період 1995-2014 років частка податків та внесків до фондів соціального страхування у валовому внутрішньому продукті становила в країнах Європейського Союзу (EU-28) – 40,1 відсотка, мінімальне значення зафіксовано у 2010 році – 39,0 відсотків, максимальне у 1999 році – 41,2 відсотка, в період 2008-2014 років значення даного показника становило 39,9 відсотка. Зростання рівня податкового навантаження після 2010 року на протязі останніх чотирьох років пов'язані із необхідністю збалансування бюджетної системи, зниження рівня бюджетного дефіциту. Було реалізовано підняття ставок ПДВ, запроваджено нові податки чи надбавки до існуючих податків, зокрема на фінансові інституції (додаткові банківські збори), підвищено ставки майнових податків та податку на доходи фізичних осіб. Підвищення ставок з податку на додану вартість стало доволі дієвим компенсаторним заходом податкового регулювання, спрямованого на забезпечення принципу фіскальної достатності податкової системи. Середнє значення ставки даного податку в країнах ЄС з 2008 по 2014 рік зросло на два відсоткових пункти з 19,5 по 21,5 відсотка, 20 із 28 країн-учасниць здійснили підвищення ставок податку, зокрема стандартна ставка податку була підвищена за аналізований період у Угорщині на 7 відсоткових пунктів, в Іспанії на 5 відсоткових пункти, Греції, Кіпрі на 4 відсоткових пункти, Португалії, Латвії, Хорватії на 3 відсоткових пункти. Найвище значення ставки податку зафіксовано в Угорщині – 27 відсотків, Данії та Хорватії – 25 відсотків.

З початком економічної рецесії зросла кількість аргументів щодо необхідності зниження рівня податкового навантаження на зайнятість або ж на доходи фізичних осіб. В 2009 році ставки податку були знижені з метою реалізації стимулюючих заходів економічного розвитку, однак в 2010 році їхні розміри було повернуто до докризового рівня 2008 року. З метою зниження показників бюджетного дефіциту та системи державних фінансів у ряду країн відбулось зростання розмірів як соціальних внесків так і податку на доходи фізичних осіб у 2011 та 2012 роках, зокрема у Греції на 7 відсоткових пунктів, Польщі, Кіпрі – 2 відсоткових пункти. Водночас, регулювання ставки є не єдиним важелем впливу на ділову активність та рівень зайнятості, вагомими заходами податкового регулювання сучасного періоду є коригування кількості податкових пільг та розширення податкової бази.

Одним з важливих аспектів фінансової політики є забезпечення стійкості системи державних фінансів, сприяння досягненню фінансової рівноваги. Накопичений державний борг у період рецесії та подальшого відновлення економічного зростання є фактором, який обмежує масштаби і результативність заходів бюджетного регулювання. У період 2008-2014 років відбулось значне зростання обсягів державного боргу, особливо в країнах з розвинутою економікою. Середній показник частки державного боргу в валовому внутрішньому продукті за аналізований період у Японії склав 224,8 відсотка, Греції – 151,5 відсотка, Італії – 118,6 відсотка, Португалії – 106,9 відсотка, Бельгії – 97,8 відсотка, США – 94,8 відсотка, Великобританії – 86,9 відсотка, Німеччина – 74,2 відсотка, Іспанія – 70,8 відсотка (табл. 1). Слід зазначити, що у даний період часу багато країн-член учасниць суттєво перевищили Маастрихтські критерії щодо «безпечного» рівня боргу 60 відсотків у ВВП. Крім того, Міжнародний валютний фонд визначає, що порогове значення державного боргу для країн із трансформаційною економікою не має перевищувати «коридору» 40-50 відсотків ВВП.

Доцільним є подальше проведення консолідації фінансової політики з метою відновлення достатнього рівня стійкості системи державних фінансів з огляду на те, що система державних фінансів таких європейських країн, як Ірландія, Португалія, Іспанія, Греція зазнала найбільшого розбалансування в період економічних трансформацій. Необхідність підтримки фінансово-банківських інституцій, належного рівня платоспроможного попиту населення, обмежені можливості проведення компенсаторної податкової політики обумовили значне зростання показників дефіциту бюджету. Під час розробки методологічної бази для удосконалення механізму використання бюджетного дефіциту доцільно враховувати відповідний досвід у частині спрямування залучених джерел покриття дефіциту на інноваційно-інвестиційні програми. Активне використання дефіциту бюджету як інструменту економічного зростання шляхом зниження рівня податкового навантаження та збереження значень показника державних видатків у валовому внутрішньому продукті на докризовому рівні зафіксовано у Франції, Великій Британії, Німеччині, США, Японії, Китаї, Індії, Росії. Реалізація зазначеного спрямована на стимулювання високого рівня зайнятості, сукупного попиту та пропозиції, структурних зрушень економіки, збільшення її високотехнологічної складової, проведення ефективної соціальної політики з урахуванням циклічності економічного розвитку та показників боргової стійкості.

Обсяг та структура бюджетних видатків держави визначається специфікою соціально-економічної моделі розвитку. Сучасний етап економічних перетворень характеризується посиленням ролі державних видатків у регулюванні соціально-економічного розвитку суспільства. У період 2008-2014 років середнє значення показника питомої ваги державних видатків у валовому внутрішньому продукті в Данії становило 56,0 відсотків, Бельгії – 53,1 відсотка, Греції –

50,8 відсотка, Італії – 50,2 відсотка, Португалії – 49,3 відсотка. Бюджетне регулювання у сфері видатків в період відновлення економічного зростання спрямовано на забезпечення стійкої тенденції росту сукупного попиту. Можливості регулювання обсягу сукупного попиту за допомогою бюджетних важелів, інструментів та механізмів, в значній мірі, і визначають ефективність регуляторної функції бюджету. Наразі, при збільшенні показника активного бюджетного дефіциту на один відсоток від валового внутрішнього продукту зростання самого ВВП коливається в межах від -0,3 до 1,8 відсоткових пункти, середнє значення складає 0,60 відсоткових пункти відповідно. Водночас, стійкого взаємозв'язку між розміром дефіциту бюджету та темпами росту валового внутрішнього продукту не виявлено у п'ятдесяти відсотків з числа розвинутих країн світу за даними Міжнародного Валютного Фонду.

Таблиця 1. Питома вага державного боргу в ВВП у країнах з розвинутою та трансформаційною економікою, %

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Японія	191,8	210,2	216	229,8	236,8	242,6	246,4
Греція	108,8	126,2	145,7	171	156,5	174,9	177,2
Італія	102,3	112,5	115,3	116,4	123,2	128,6	132,1
Португалія	71,7	83,6	96,2	111,1	125,8	129,7	130,2
Бельгія	89,2	95,69	95,56	97,75	99,78	102	104,5
США	72,8	86	94,8	99,1	102,4	103,4	104,8
Великобританія	51,8	65,8	76,4	81,8	85,5	87,3	89,5
Німеччина	64,9	72,4	80,3	77,6	79	76,9	73,1
Іспанія	39,4	52,7	60,1	69,2	84,4	92,1	97,7
Індія	74,5	72,5	67,5	68,1	67,5	65,5	65
Польща	47	50,3	53,6	54,8	54,4	55,7	48,8
Словаччина	28,2	36	41,1	43,5	52,1	54,6	54
Данія	33,4	40,4	42,9	46,4	45,6	45,1	42,6
Білорусь	21,5	34,7	39,5	45,9	38,5	38,3	37,9
Латвія	16,1	32,3	39,8	37,5	36,5	35,2	37,8
Литва	15,4	29	36,3	37,3	39,9	39	37,7
Румунія	13,4	23,3	30,5	33,9	37,5	38,8	40,4
Росія	8	10,6	11,3	11,6	12,7	14	17,9
Казахстан	6,8	10,2	10,7	10,4	12,4	12,9	15,1
Естонія	4,5	7	6,5	6,1	9,7	10,1	9,7

Джерело: складено на базі даних Міжнародного валютного фонду

У розвинутих країнах здійснюється системне удосконалення бюджетного процесу, у тому числі відбувається подальше впровадження програмних методів складання бюджету, оцінювання результативності бюджетних програм, що сприятиме посиленню ефективності використання бюджетних коштів через встановлення взаємозв'язку між затратами та досягнутими результативними показниками. Комплексна імплементація програмно-цільового методу дає змогу передбачити результати виконання кожної бюджетної програми, оцінити ефективність використання державних коштів. Моніторинг і оцінка бюджетних програм включають, зокрема, порівняння результатів витрат на їх досягнення, аналіз тривалості їх виконання, необхідності й відповідності цих програм вимогам часу. Питання посилення впливу видатків бюджету на соціально-економічний розвиток країни є актуальними для економік багатьох країн світу, розповсюдженими засобами реалізації таких завдань є покращення якісного рівня планування видаткової складової державного бюджету, підвищення ефективності та результативності від використаних бюджетних коштів, отримання максимального результату при мінімальних фінансових вкладеннях коштів бюджету. Бюджетне реформування виступає вагомим інструментом інституційних змін системи державного фінансового регулювання. При формуванні основних пріоритетів соціально-економічного розвитку, плануються такі програми та суспільні послуги, які відповідають встановленим пріоритетам держави та суспільства, є найбільш ефективними, результативними, дієвими, спроможними забезпечувати стійкість у довгостроковій перспективі. Здійснюється оцінювання результативності програм видатків, стратегічні перегляди існуючих програм.

Вагому роль в процесі удосконалення системи державного фінансового регулювання органи влади розвинутих країн приділяють розвитку інструментів середньострокового бюджетного планування та прогнозування. Формування бюджету на середньостроковий період (як правило, в більшості випадків три роки) відбувається з урахуванням використання обмежувальних правил щодо росту бюджетних видатків, узгодження пріоритетів бюджетного регулювання з стратегічними пріоритетами розбудови держави, орієнтація видатків бюджету на результат, посилення взаємозв'язку річного та середньострокового планування.

Основою середньострокового бюджетного планування у США є оцінка обсягу доходів і видатків, що здійснюється на всіх етапах бюджетного процесу та слугує індикаторами того, наскільки поточна бюджетна політика узгоджується із середньостроковою стратегією економічного розвитку держави. Середньостроковим вважається планування на чотирирічну перспективу після наступного фінансового року, отже, охоплює п'ять років. Планування бюджету здійснюється з урахуванням показників бюджетної резолюції, яка виробляється спільно двома палатами Конгресу-Палатою представників і Сенатом. Бюджетна резолюція охоплює п'ять фінансових років, у ній визначаються не лише узагальнюючі бюджетні показники, а й певні допоміжні, наприклад, оцінюється ступінь державного втручання в економіку. В бюджетній резолюції також наводяться дані про виконання бюджетів протягом попередніх років та зазначаються причини відхилень фактичних показників від планових.

Після свого затвердження і внесення Конгресом змін президентський варіант бюджету стає основою фінансового планування діяльності кожного агентства протягом фінансового року. Відповідно до закону більша частина бюджетних повноважень та інших бюджетних ресурсів на кожному рахунку стають доступними для агентств виконавчої влади через систему розподілу Адміністративно-бюджетного управління. Директор Адміністративно-бюджетного управління розподіляє асигнування та інші бюджетні ресурси кожного агентства відповідно до часових періодів або видів діяльності

ФІНАНСИ, ГРОШОВИЙ ОБІГ, КРЕДИТ

для забезпечення ефективного використання наявних ресурсів та мінімізації потреб у додаткових асигнуваннях. У процесі розподілу Адміністративно-бюджетне управління може створювати резерви, розраховані на покриття непередбачених витрат за певних обставин, для економії коштів завдяки змінам у потребах.

Після розподілу коштів Адміністративно-бюджетного управління відповідальність за подальший контроль лягає на агентства утримувачі. Від кожного агентства вимагається мати систему внутрішнього контролю, яка забезпечує належне використання коштів. Кожне агентство щомісяця готує звіти для міністерства фінансів та Адміністративно-бюджетного управління. Ці звіти складаються з висвітленням кожного рахунку на місячній основі. Один примірник звіту за останній місяць кварталу надсилається до комітету Палати з бюджетних асигнувань. Міністерство фінансів несе головну відповідальність за збирання доходів і виплати. Крім того, міністерство публікує місячні й річні звіти про стан збалансованості федерального бюджету та макроекономічну ситуацію.

Особливістю процесу бюджетного планування і прогнозування у Великобританії стало створення системи комплексного аналізу видатків бюджету, яка передбачає ґрунтовний аналіз бюджетних потреб кожного департаменту – розпорядника коштів на наступний трирічний період з урахуванням можливостей для покращення ефективності досягнення поставлених цілей та вартості нових пропозиції уряду. Під час планування і здійснення контролю державних видатків у середньостроковій перспективі дотримуються двох основних правил: позики використовуються на фінансування інвестиційних проектів, а не для фінансування поточних витрат, співвідношення державного боргу до валового внутрішнього продукту повинно утримуватись на визначеному законодавством рівні.

У Великобританії розподіл видатків відбувається згідно з лімітами за середньостроковими відомчими бюджетними програмами та видатками, управління якими здійснюється на щорічній основі. До відомчих лімітів належать фіксовані видатки за програмами, закріпленими за певним міністерством чи відомством, видатки на управління, субсидії та гранти приватному сектору. При цьому фіксовані середньострокові ліміти встановлюються кожних три роки. Розпорядникам бюджетних коштів надано право переносити невикористані кошти у планах видатків з одного року на інший.

Бюджет Німеччини формується в межах інтегрованого середньострокового фінансового плану, спрямованого на досягнення стратегічних цілей фінансового регулювання, якими є стабілізація цін, підтримка стійкого економічного зростання, досягнення балансу зовнішньої торгівлі й приведення показників безробіття до природного рівня. Прогнозні оцінки доходів бюджету оновлюються Міністерством фінансів на щоквартальній основі. На законодавчому рівні також затверджено інструкції, за якими міністерства й відомства країни повинні складати свої фінансові плани. Слід зазначити, що на щорічній основі передбачаються нерозподілені планові резерви на випадок зростання цін, а також загальний резерв на збільшення заробітної плати. Міністерство фінансів розробляє детальні бюджетні інструкції, а також норми щодо регулювання у сфері зростання поточних або адміністративних витрат. Для кожного рівня державного управління країни законодавчо встановлюються ліміти видатків із метою досягнення середньострокових цілей збалансованого бюджету. Під час складання прогнозів, на основі яких розробляються бюджет на середньострокову перспективу, значну роль відіграють неурядові організації.

У країнах з трансформаційною економікою Європейського Союзу, до яких слід віднести Румунію, Польщу, Угорщину реалізуються системні заходи щодо підвищення рівня ефективності державних видатків та капіталовкладень в об'єкти інфраструктури. Вагомі акценти ставляться на зміцненні інститутів регулювання та проведення децентралізації, як свідчить досвід останнього десятиліття проведення бюджетної децентралізації сприяло підвищенню рівня ефективності державних інвестицій в основний капітал. Разом з тим, важливим є зміцнення дохідної частини місцевих бюджетів, посилення фіскальної ефективності місцевих податків, в першу чергу податку на нерухоме майно.

Результативність грошово-кредитної регулювання у країнах з розвинутою та трансформаційною економікою в умовах глобалізації відрізняється значною волатильністю. Центральні банки з огляду на економічну ситуацію переглядають цілі, функції та інструменти грошово-кредитного регулювання. До настання фінансово-економічної рецесії у розвинутих країнах світу реалізовувалась проциклічне грошово-кредитне регулювання. Зафіксовано, що у періоди економічного зростання, яке супроводжується розширенням обсягів кредитування та ростом ціни на активи, присутня схильність до формування «бульбашок». Натомість, в період економічної рецесії, коли відбувалося кредитна рестрикція та ціни на активи знижувалися, відбулось різке здування бульбашок та посилення кризових ситуацій в економіці.

З метою фінансової стабілізації, відновлення економіки і збереження стабільності в наступний період центральними банками країн з розвинутою економікою реалізовано відповідну сукупність заходів, спрямованих на зміну грошової маси, обсягу кредитів, рівня процентних ставок та інших показників грошового обігу і ринку фінансового капіталу. Традиційне грошово-кредитне регулювання передбачає підтримку ринкової ставки міжбанківського кредитування на певному цільовому рівні, піднімаючи або знижуючи облікову процентну ставку. Також центральний банк може досягати своєї цільової процентної ставки шляхом проведення операцій на ринку позикових капіталів, за рахунок купівлі або продажу державних облігацій у банків і інших фінансових організацій. Купуючи або продаючи облігації, центральні банки змінюють кількість грошей в обігу і ставки прибутковості по державних облігаціях, тим самим впливаючи на короткострокову кредитну ставку.

В умовах рецесії центральні банки розвинутих країн застосували політику нульової відсоткової ставки, водночас обмеживши у подальшому свій вплив на збільшення грошової пропозиції і стимулювання запозичень. Так, у березні 2009 року рівень облікової ставки у Великобританії було знижено до історичного мінімуму 0,5 відсотка, у цьому ж році Європейський Центральний Банк знизив значення ставки до 1 відсотка, а в США значення приведенного показника коливаються в межах від 0 до 0,5 відсотка. Слід також звернути увагу, що дана практика широко застосовувалась в Японії в кінці 1990-х початку 2000-х років з метою подолання наслідків економічної кризи та тривалої дефляції.

Особливістю грошово-кредитного регулювання в умовах рецесії стало формування та реалізація цільових програм по викупу активів, в першу чергу неліквідних, що стало альтернативним заходом до зниження облікової ставки. Реалізація даних заходів вплинула на коректування та зміну фінансової стратегії та одержала назву програми «кількісного пом'якшення» (Quantitative easing), що є формою нетрадиційного грошово-кредитного регулювання. Проведення часткової націоналізації фінансових інститутів, розширення впливу державного фінансового регулювання стали необхідними заходами для макроекономічної стабілізації та відновлення позитивної економічної динаміки. Найбільш ефективними заходами щодо проведення даного грошово-кредитного регулювання виявились заходи, що реалізовувались Федеральною Резервною Системою у США. Перший етап програми «кількісного пом'якшення» проходив з жовтня 2008 року по березень 2010 року з метою викупу іпотечних боргових цінних паперів та

заборгованості. У Європейському Союзі, країни-учасниці погодили план заходів щодо рекапіталізації системних банківських установ, розширення обсягів державних гарантій за кредитами.

Систематизувавши заходи грошово-кредитного регулювання країн з розвинутою економікою в період як рецесії так і подальшого відновлення можна виділити такі його основні напрями: підвищення рівня поточної ліквідності банківської системи за рахунок істотного зниження ставок рефінансування і значного збільшення лімітів рефінансування комерційних банків; викуп у фінансових інститутів проблемних активів з низькою поточною ліквідністю для поліпшення стану їх балансів і розширення можливостей кредитування економіки; здійснення державних інвестицій в капітал системних фінансових інститутів з метою запобігання їх банкрутству і забезпечення можливостей для нормального функціонування; надання державної гарантійно-страхової підтримки операцій фінансових інститутів з метою подолання кризи довіри та активізації ринків капіталу.

Політика кількісного пом'якшення має відповідні ризики, що пов'язано з інфляційними процесами, зниженням мотивації органів державної влади щодо проведення структурних реформ економіки, необхідності збалансування бюджету та здійснення постійної оптимізації видатків бюджету. Крім того, надмірне використання інструментів даного грошово-кредитного регулювання у середньостроковому періоді призводить до ситуації, за якої збільшення обсягу грошових агрегатів у обігу перестає впливати на ринкову норму процента та динаміку інвестицій. В свою чергу, це знижує загальну ефективність державного фінансового регулювання та зумовлює зміщення акцентів органів державної влади на використання бюджетно-податкових інструментів, важелів та механізмів. Використання нестандартних інструментів грошово-кредитного регулювання пов'язано із загрозою для фінансової стабільності банків, адже внаслідок зниження центробанками довгострокових процентних ставок активи стають занадто доступними для інвесторів, при цьому зменшуються банківські резерви, що робить банки більш уразливими до ризиків.

Висновки. Визначено, що пріоритетними заходами державної фінансової політики, які реалізуються у країнах з розвинутою на трансформаційною економікою у сфері бюджету є підвищення фіскальної ефективності податкової системи, удосконалення системи управління державними фінансами, підвищення дієвості механізму середньострокового бюджетного планування та прогнозування, зниження показників структурного дефіциту бюджету та державного боргу, оптимізація видаткової частини бюджету. В сфері грошово-кредитної політики реалізуються системні заходи щодо підвищення рівня поточної ліквідності банківської системи за рахунок істотного зниження ставок рефінансування і значного збільшення лімітів рефінансування комерційних банків; викуп у фінансових інститутів проблемних активів з низькою поточною ліквідністю для поліпшення стану їх балансів і розширення можливостей кредитування економіки; здійснення державних інвестицій в капітал системних фінансових інститутів з метою запобігання їх банкрутству і забезпечення можливостей для нормального функціонування; надання державної гарантійно-страхової підтримки операцій фінансових інститутів з метою подолання кризи довіри та активізації ринків капіталу.

Список використаних джерел

1. Ватульов А. В. Фінансова політика країн з трансформаційною економікою / А. В. Ватульов // Вісник КНТЕУ. – 2011. – № 6. – С. 55–64.
2. Державне фінансове регулювання економічних перетворень : монографія / [І. Я. Чугунов та ін.] ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф., акад. НАПН України А. А. Мазаракі ; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. - Київ : КНТЕУ, 2015. - 375 с.
3. Лук'яненко І.Г. Бюджетно-податкова політика України: нові виклики: монографія / І. Лук'яненко, М. Сидорович. – К.: НаУКМА, 2014. – 229 с.
4. Савченко К. В. Стабілізаційна фінансова політика держави: концептуальні засади та механізм реалізації в Україні монографія / К. В. Савченко. – Київ : Акад. муніцип. упр., 2014. - 478 с.
5. Соколовська А. М. Особливості податкової системи України та напрями її коригування / А. М. Соколовська // Фінанси України. – 2013. – № 9. – С. 28-44.
6. Чугунов І.Я. Бюджетна політика економічного розвитку / А.В.Павелко, І.Я.Чугунов // Вісник КНТЕУ. – 2015. – № 2 (100). – С. 64–73.
7. Cogan, J., J. B. Taylor, V. Wieland, and M.H. Wolters Fiscal Consolidation Strategy// *Journal of Economic Dynamics and Control*. – 2013. – vol. 37(2). – 404-421p.
8. Jeremy C. Stein Monetary Policy as Financial Stability Regulation // *The Quarterly Journal of Economics*. – 2012. – vol. 127 (1). – 57-95 p.

References

1. Vatuliiov A. V. Finansova polityka krajain z transformacijnoju ekonomikoju / A. V. Vatuliiov // *Visnyk KNTEU*. – 2011. – № 6. – S. 55–64.
2. Derzavne finansove rehuliuвання ekonomičnyh peretvoren : monohrafija / [I. Ja. Čuhunov ta in.] ; za zah. red. d-ra ekon. nauk, prof., akad. NAPN Ukrajinu A. A. Mazaraki ; Kyiv. nac. torh.-ekon. un-t. - Kyiv : KNTEU, 2015. - 375 s.
3. Lukjanenko I.H. Biudzetno-podatкова polityka Ukrajinu: novi vyklyky: monohrafija / I. Lukjanenko, M. Sydorovyc. – K.: NaUKMA, 2014. – 229 s.
4. Savčenko K. V. Stabilizacijna finansova polityka derzavy: konceptualni zasady ta mehanizm realizaciji v Ukrajinі monohrafija / K. V. Savčenko. – Kyiv : Akad. municyp. upr., 2014. - 478 s.
5. Sokolovska A. M. Osoblyvosti podatkovoji systemy Ukrajinu ta napriamy jiji koryhuvannia / A. M. Sokolovska // *Finansy Ukrajinu*. – 2013. – № 9. – S. 28-44.
6. Čuhunov I.Ja. Biudzetna polityka ekonomičnoho rozvytku / A.V.Pavelko, I.Ja.Čuhunov // *Visnyk KNTEU*. – 2015. –№ 2 (100). – S. 64–73.
7. Cogan, J., J. B. Taylor, V. Wieland, and M.H. Wolters Fiscal Consolidation Strategy// *Journal of Economic Dynamics and Control*. – 2013. – vol. 37(2). – 404-421p.
8. Jeremy C. Stein Monetary Policy as Financial Stability Regulation // *The Quarterly Journal of Economics*. – 2012. – vol. 127 (1). – 57-95 p.

ДАНИ ПРО АВТОРА

Гатаулліна Ельміра Іреківна

аспірант Київського національного торговельно-економічного університету

02156, м. Київ, Кіото 19
e-mail: elmira_9090@mail.ru

ДАННЫЕ О АВТОРА

Гатауллина Эльмира Ирековна

аспирант Киевского национального торгово-экономического университета,
02156, г. Киев, Кіото 19
e-mail: elmira_9090@mail.ru

DATA ABOUT THE AUTHOR

Gataullina Elmira

Post graduate student of Kyiv National University of Trade and Economics
02156, Kyiv, 19, Kioto st.
e-mail: elmira_9090@mail.ru

УДК: 336.14:352

ОСНОВНИ ТЕОРІЇ ТА МОДЕЛІ МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ

Далєвська Т.А.

Предметом роботи виступають історично сформовані теорії та сучасні моделі місцевих фінансів у різних державах світу, особливості їх функціонування, а також основні принципи розподілу фінансових ресурсів між різними рівнями управління.

Метою дослідження є узагальнення, систематизація та порівняння основних особливостей історично сформованих теорій та сучасних моделей місцевих фінансів.

Методологія проведення роботи. Роботу виконано за результатами дослідження сучасних вітчизняних та зарубіжних поглядів на основні теорії та моделі місцевих фінансів світу. У роботі використано такі методи дослідження: вторинне спостереження, аналіз, синтез, індукція, дедукція тощо.

Результатами роботи є наукова стаття, у якій висвітлено аналіз основних особливостей історично сформованих теорій та сучасних моделей місцевих фінансів різних країн світу.

Галузь застосування результатів. Складнощі функціонування сучасної української системи управління полягають у нерациональному використанні наявних фінансових ресурсів внаслідок недосконалої організації місцевих фінансів та їх взаємовідносин із центром. Результати роботи можуть бути використані у формуванні нової концепції місцевих фінансів України, що задовольняла би потреби місцевих громад, а також була ефективною для центрального управління.

Висновки. Майже всі країни світу при організації фінансової діяльності органів місцевого самоврядування виходять із принципу необхідності забезпечення місцевих органів достатніми фінансовими ресурсами для виконання ними своїх повноважень і самостійного вирішення питань місцевого значення.

Для формування нової концепції місцевих фінансів України необхідно застосовувати досвід зарубіжних країн у використанні історично сформованих теорій, створенні та забезпеченні функціонування ефективних моделей місцевих фінансів.

Ключові слова: теорії, моделі, місцеві фінанси, місцеве самоврядування, місцеві громади, децентралізація, уряд.

ОСНОВНЫЕ ТЕОРИИ И МОДЕЛИ МЕСТНЫХ ФИНАНСОВ

Далевская Т.А.

Предметом работы выступают исторически сложившиеся теории и современные модели местных финансов в разных странах мира, особенности их функционирования, а также основные принципы распределения финансовых ресурсов между различными уровнями управления.

Целью исследования является обобщение, систематизация и сравнение основных особенностей исторически сложившихся теорий и современных моделей местных финансов.

Методология проведения работы. Работа выполнена по результатам исследования современных отечественных и зарубежных взглядов на основные теории и модели местных финансов мира. В работе использованы следующие методы исследования: вторичное наблюдение, анализ, синтез, индукция, дедукция и тому подобное.

Результатами работы является научная статья, в которой отражен анализ основных особенностей исторически сложившихся теорий и современных моделей местных финансов различных стран мира.

Область применения результатов. Сложности функционирования современной украинской системы управления заключаются в нерациональном использовании имеющихся финансовых ресурсов вследствие несовершенной организации местных финансов и их взаимоотношений с центром. Результаты работы могут быть использованы в формировании новой концепции местных финансов Украины, которая удовлетворяла бы потребности местных общин, а также была эффективной для центрального управления.

Выводы. Почти все страны мира при организации финансовой деятельности органов местного самоуправления исходят из принципа необходимости обеспечения местных органов достаточными финансовыми ресурсами для выполнения ими своих полномочий и самостоятельного решения вопросов местного значения.

Для формирования новой концепции местных финансов Украины необходимо применять опыт зарубежных стран в использовании исторически сложившихся теорий, создании и обеспечении функционирования эффективных моделей местных финансов.